

УДК 378:7.012

Зіновій Макар

МОЖЛИВІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У педагогіці під вміннями розуміють рівень оволодіння певними знаннями, засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. Психологічною основою вміння є, з одного боку, розуміння взаємовідносин між метою діяльності та засобом її виконання, з іншого – умовами, в яких потрібно діяти [1]. Уміння формується шляхом вправ і створює можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах. Узагальнення різних трактувань поняття “вміння” дає змогу зробити висновок, що це здатність людини виконувати певний вид діяльності.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми формування професійних умінь студентів свідчить, що цьому питанню приділяється постійна увага в теорії та практиці вищої освіти. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що основою формування професійних умінь є діяльність (Д. Богоявленський, О. Леонт'єв, Н. Менчинська та ін.). Формування професійних умінь у межах діяльнісного підходу передбачає дотримання трьох взаємопов'язаних умов: знання правила, за яким потрібно діяти; практичні проби цих дій; самоконтроль.

Проте категорія “вміння” в межах компетентнісного підходу зазнала певних змін [1, с. 47]. Уміння сучасного фахівця необхідно вбачати в його здатності й готовності застосовувати наукові знання, досвід і ціннісні орієнтації відповідно до диференційованих умов суспільних потреб, постійно оновлювати свій творчо-інтелектуальний потенціал.

Отже, *професійні вміння молодших спеціалістів-дизайнерів* – це його здатності застосовувати набуті знання й особистісні якості для організації професійної діяльності на творчому рівні.

Аналіз державних освітніх стандартів за фахом “Дизайн” і наукових праць В. Прусака, І. Рижової, О. Швець, О. Фурси та ін., а також розширення професійного поля дизайн-діяльності свідчать про те, що змістова сторона самої діяльності спрямована на формування навколишнього середовища, яке виховує відчуття причетності до перетворювальних процесів, що відбуваються в суспільстві, на усвідомлення відповідальності за наслідки своєї діяльності [2–7].

Ознаками професіоналізму майбутніх фахівців-дизайнерів, на думку В. Прусака, є такі: здатність використовувати різноманітні засоби візуалізації творчих пропозицій; розвиток власних природних здібностей, відчуття гармонії, краси; наукове осмислення законів формотворення; знання вимог до об'єкта своєї діяльності, технології виготовлення речей, матеріалів і їх властивостей; принцип економичності дизайн-діяльності; розуміння сутності та смислового навантаження об'єкта розробки; вміння генерувати проектну культуру суспільства [3, с. 359].

Професійна підготовка молодших спеціалістів-дизайнерів передбачає, що за час навчання вони мають оволодіти такими навичками виконання проектних розробок комплексних об'єктів (малі архітектурні форми, вироби промислового дизайну, рекламні пропозиції), здійснення авторського контролю у творчій групі за виконанням дизайн-проекту; знати напрями розвитку сучасного дизайну; забезпечувати відповідний рівень якості виконання проектних розробок.

Одним із найважливіших етапів у творчості дизайнера є вміння виразити свій задум за допомогою образотворчих засобів, подати його глядачеві у зрозумілій формі. Але без певних умінь і професійних навичок цього досягти неможливо. Дизайнер має володіти проектним мисленням, що, у свою чергу, пов'язано з проектною культурою – цілісним соціально-культурним виміром науково-технічного прогресу. Це наукова платформа сучасного дизайну. Поняття проектної культури передбачає реалізацію дизайну не лише у формуванні предметного середовища, а й відповідних дисциплін в освіті – вивчення образотворчих наук, композиції, проектної графіки, кольорознавства, формоутворення, ергономіки тощо.

В умовах швидких темпів інформатизації освіти значну роль у формуванні проектної культури дизайнера відіграє комп'ютерна графіка. Поява нових технологій створила надзвичайно зручні умови для втілення проектного задуму та його реалізації за допомогою комп'ютерної графіки. Тому дизайнеру потрібно навчитися вдало синтезувати ручну і комп'ютерну графіку.

Отже, можна визначити певний перелік вимог і знань, якими повинен володіти дизайнер: досконало розумітися на технічних кресленнях і на всьому процесі конструювання та проектування; володіти знаннями щодо матеріалів, декоративно-захисних покриттів; знати всі сучасні технології, високі технології; знати технології ремісничого мистецтва з відповідними матеріалами; володіти знаннями про охорону праці та безпеку життєдіяльності; володіти основами прикладної механіки, опору матеріалів; володіти необхідними знаннями щодо планування виробництва; володіти основами ергономіки.

Як бачимо, ці знання базуються на вивченні інженерно-технічних і художньо-проектувальних дисциплін. Студентам треба чітко усвідомлювати, що знання й уміння з цих дисциплін дозволяють дизайнеру впевнено себе почувати, володіти ситуацією і бути ефективним у взаємодіях із виробництвом і проектантами, орієнтуючись на свої фахові знання та вміння, культурний рівень, екологічну свідомість, професійну концепцію, і головне – на всебічне врахування людського чинника.

До знань і вмінь, які є професійно значущими в дизайнерській діяльності, О. Фурса відносить вільне володіння рисунком і живописом у створенні проектів і ескізів, основами кольорознавства та пластичної анатомії, екології та безпеки життєдіяльності, сучасними технологіями проектування та виготовлення дизайн-виробів [7, с. 13].

Погоджуємось із С. Чирчиком, що пріоритетним для майбутнього дизайнера є не стільки одержання знань, скільки їх адаптованість до розв'язання конкретних професійних завдань. Освітні завдання в цій ситуації, на його думку, інтерферують від досягнення певного рівня знань, умінь і навичок до сукупності професійних компетенцій, що дозволяють успішно виконувати професійні обов'язки [5, с. 83]. Професійна компетентність дизайнера – це узагальнений комплекс знань, умінь, ставлень і особистісних якостей, становлення та розвиток яких дозволяє розв'язувати типові завдання діяльності при здійсненні певних виробничих функцій і передбачає здатність дизайнера до професійно-особистісного зростання [5, с. 93].

Основою професійної компетентності є вміння, які в межах компетентного підходу розглядаємо як здатності до здійснення ефективної творчої професійної діяльності. Основні професійні вміння, якими має володіти майбутній фахівець із дизайну, визначені Галузевим стандартом вищої освіти України в освітньо-кваліфікаційній характеристиці молодшого спеціаліста у галузі знань 0202 “мистецтво”, напрям підготовки 6.020207 “дизайн”. У цьому стандарті зазначені основні види професійних умінь, якими мають володіти молодші спеціалісти-дизайнери: ПП – предметно-практичні вміння; ПР – предметно-розумові; ЗП – знаково-практичні; ЗР – знаково-розумові. Передбачені також рівні сформованості уміння: О – здатність виконувати дію, опираючись на матеріальні носії інформації щодо неї; Р – здатність виконувати дію, спираючись на постійний розумовий контроль без допомоги матеріальних носіїв інформації; Н – здатність виконувати дію автоматично, на рівні навички.

Проте це не означає, що всі професійні вміння молодших спеціалістів-дизайнерів мають бути доведеними до автоматизму. Дизайн – професія творча, а тому важливішими для дизайнера є творчі здібності. Тобто, окрім знань і

вмінь, що забезпечують виконання дослідницької, проектувальної, технологічної, організаційної, управлінської, контролювальної, прогностичної й технічної функцій, від дизайнера суспільство вимагає ще й творчих здібностей.

Пропонуємо за основу визначення рівня творчих умінь і здібностей брати головні параметри та критерії оцінювання, що характеризують художню грамотність, а саме: гармонізація мас і простору; врівноваженість частин і елементів композиції; оптимізація форми й характеру елементів; конструктивність, логічність побудови.

Кожну виконану практичну роботу майбутнього дизайнера рекомендуємо оцінювати за критеріями (креативність, технологічність, функціональність, естетичність) і показниками, представленими в таблиці 1. Кожний із показників оцінюється трьома рівнями: репродуктивний (3 бали), перетворювальний (4 бали), творчий (5 балів).

Таблиця 1

Критерії оцінювання творчих завдань із реального проектування

Критерії	Показники
Креативність	Ступінь новизни
	Наявність авторської ідеї
	Наявність авторського стилю
Технологічність	Доцільність вибору матеріалу і технології виготовлення виробу
	Правильність технологічного виконання
	Надійність виробу в експлуатації
Функціональність	Відповідність функціональному призначенню
	Ергономічність
	Зручність у використанні
Естетичність	Правильність колірного рішення
	Дотримання пропорцій у формі
	Гармонізація із середовищем

Бесіди з дизайнерами, які мають значний стаж роботи, показали, що для фахівців цієї галузі одних професійних умінь навіть творчого рівня недостатньо. Для успішної діяльності не менш важливими є його особистісно-професійні якості.

Незважаючи на те, що ця професія досить затребувана, замовники очікують найвищої якості виконання дизайнерських послуг, орієнтуючись на кращі європейські та світові зразки. Щоб відповідати таким очікуванням споживачів послуг дизайнера, він має володіти ще й професійно важливими якостями, серед яких науковці зазначають такі: конструкторські та художні здібності (почуття гармонії, пропорцій, кольору, форми); творчі здібності, вміння передати ідею (задум) за допомогою гра-

фічного зображення; аналітичні здібності, розвинені уява, образне мислення, образна й оперативна пам'ять, гострий зір і окомір, відчуття гармонії та смак; здатність сприймати, розрізняти широкий спектр кольорів і їх відтінків; розвинена дрібна моторика рук, комунікативні та вербальні здібності; висока загальна культура, самостійність, незалежність, відповідальність, реалістичність, кмітливість, цілеспрямованість, наполегливість, сила волі, впевненість у собі, орієнтованість на нетрадиційні цінності й установки, відкритість для сприйняття нового, оригінальність, креативність, новаторство, спостережливість, терплячість, охайність, доброзичливість, працьовитість і величезне бажання домагатися майстерності та досконалості в обраній професії. Для дизайнера важливими є також розвиненість інтуїції, творчої уяви, спостережливість та ін.

Для оцінювання цих якостей пропонуємо використовувати такі діагностичні методики: тест "Креативність" за Н. Вишняковою, тест "Розподіл та переключення уваги" за методикою Л. Столяренка, тест "Самооцінка творчого потенціалу особистості", тест "Яка у вас мотивація до успіху?", тест оцінювання комунікативних умінь, питальник "Оригінальність" за тестом "креативність" Н. Вишнякової, шкала самооцінювання результатів діяльності за методикою М. Гафітуліна, тести на визначення самостійності, терплячості Е. Рогова та ін.

Окрім знань і вмінь, що забезпечують виконання професійних функцій, від дизайнера суспільство вимагає ще компетенцій щодо вирішення проблем і завдань соціальної діяльності, інструментальних і загальнонаукових завдань. Такі компетенції передбачають наявність певних здібностей, знань, умінь і навичок, а саме: вміння розвивати і підвищувати інтелектуальний рівень, необхідний для професійної діяльності; володіння креативним мисленням; володіння системним мисленням; вміння передбачати кінцевий результат і наполегливо досягати мети; володіння комунікабельністю й адаптивністю; вміння толерантно ставитися до думок, поглядів на різні аспекти та характеристику діяльності або(та) об'єкта предметної діяльності; уміння використовувати базові знання з філософії, психології, педагогіки, інформатики, економіки та права, основ антропології, пластичної анатомії людини й ергономіки в обсязі, необхідному для використання у професійній діяльності; володіння письмовою й усною комунікацією рідною мовою; володіння іноземною мовою (мовами); навички збирання, аналізу й управління інформацією.

Без перелічених умінь і здібностей дизайнер не зможе бути конкурентоздатним. Оскільки ці вміння є інтегрованими, то пропонуємо для їх оцінювання використати канадський досвід, де студент оцінюється за чотирма

категоріями навчальних цілей. Причому, незалежно від того, яка дисципліна викладається, студент повинен виробити в себе ці вміння. Так, вивчаючи дисципліни професійно-практичного циклу, студент повинен уміти: ефективно спілкуватися в письмовій та усній формах; розв'язувати проблеми та приймати рішення, застосовуючи критичне і творче мислення; ефективно використовувати комп'ютерну техніку; використовувати вміння співпраці, працюючи з іншими; проявити себе як відповідальний громадянин держави; вміти вишукувати можливості для подальшого навчання або кар'єри; розсудливо обдумувати щоденне життя; зробити розумний вибір на користь здорового способу життя; уміти далі вчитися [8].

Оцінюючи студента, викладач не мусить щоразу готувати завдання на кожну категорію. Важливо, щоб були різні види оцінювання, тоді впродовж усього року будуть перевірятися всі 4 категорії цілей, а саме:

1. *Знання/розуміння.* До якої міри студент засвоїв теоретичний матеріал і зрозумів його? Ці знання перевіряються за допомогою тестів, коротких усних відповідей, екзаменів. Така перевірка може бути в письмовій або усній формі. Це – демонстрація вивченого матеріалу програми, і її оцінити найпростіше.

2. *Мислення/пошук.* До якої міри студент використовує дивергентне мислення, здійснюючи пошук необхідної інформації, вивчаючи матеріал? Це можна оцінити, запропонувавши студентам нетрадиційні завдання, що потребують самостійного пошуку джерел інформації і творчого підходу до розв'язання завдання. Вдаючись до критичного мислення, студент вибирає й організовує факти в лаконічний спосіб і доводить до певного результату. Майбутній дизайнер виявляє вміння знаходити інформацію, аналізувати та синтезувати матеріал.

3. *Комунікація.* Наскільки студент уміє формулювати відповідь на запитання усно або письмово, використовуючи вивчений матеріал? Щоб отримати відповідну оцінку, студент може представити свою позицію в дебатах, брати активну участь у групових заняттях, представляти позицію мікрогрупи перед усім колективом.

4. *Застосування вивченого.* Тут оцінюється вміння застосовувати вивчений матеріал у новій формі. Це може бути створення проекту, самостійного дослідження, аналіз чужих проектів. Майбутній дизайнер може також порівняти різні стилі в сучасному дизайні або стилі з різних історичних часів із сьогоdnішніми.

Бажано, щоб наприкінці навчального року була виставлена загальна оцінка, яка виразно засвідчує, наскільки студент успішний у кожній категорії цілей. У кожній категорії визначаємо 4 рівні оцінювання студента. Оцінка виставляється з використанням 100-бальної системи:

Рівень 1 – незадовільний, який свідчить, що студент ледве переходить межу незнання. Він незадовільно знає матеріал, використовує вміння; незадовільно передає інформацію; незадовільно застосовує матеріал, вміння в іншій формі (менше 60 балів). Оцінка – незадовільно.

Рівень 2 – студент задовільно викладає знання та розуміє матеріал, використовує вміння; задовільно передає інформацію; задовільно застосовує матеріал, вміння в іншій формі (60-74 бали). Оцінка – задовільно.

Рівень 3 – студент добре знає та розуміє вивчений матеріал, добре використовує вміння; добре передає інформацію; добре застосовує матеріал, вміння в іншій формі (75-89 балів). Оцінка – добре.

Рівень 4 – студент дуже добре знає та розуміє вивчений матеріал, правильно й ефективно використовує вміння; дуже добре передає інформацію; дуже добре застосовує матеріал, вміння в іншій формі (90-100 балів). Оцінка – відмінно.

Пропонуємо завдання екзамену складати так, щоб відображати всі 4 категорії цілей. Тобто на екзамені оцінюються знання, мислення, комунікація та застосування здобутих знань і вмінь.

Отже, враховуючи складну структуру професійних умінь майбутніх дизайнерів, методологія здійснення їх оцінювання має базуватися не лише на професіографічному, а й на аксіологічному, культурологічному, компетентнісному, особистісно орієнтованому, діяльнісному та системному підходах. Комплексне застосування цих методологічних підходів до оцінювання якості підготовки дизайнерів дозволить визначити проблеми дизайн-освіти, знайти шляхи розв'язання проблем, здійснити пошук необхідної структурно-змістової сфери освіти, найбільш раціональних методів реалізації дизайн-освітньої практики.

До напрямів подальших досліджень відносимо розроблення інтегрованих професійно орієнтованих завдань, виконання яких студентами дозволило б оцінити їхні професійні вміння в комплексі.

Посилання:

1. *Бібік Н. М.* Компетентнісний підхід і рефлексивний аналіз застосування / *Надія Михайлівна Бібік* // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [за заг. ред. *О. В. Овчарук*]. — К. : “К. І. С.”, 2004. — С. 45—51.
2. *Прусак В. Ф.* Методологічні підходи до підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах / *В. Ф. Прусак* // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. — Вип. 61. — 2006. — С. 131—138.
3. *Прусак В. Ф.* Сучасна дизайнерська освіта: досвід, проблеми / *В. Ф. Прусак* // *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта* : Зб. наук. праць. — Львів : Світ, 2000. — С. 357—364.

4. Рижова І. С. Філософія дизайну: теоретико-методологічні засади / І. С. Рижова. — Запоріжжя ЗНТУ, 2006. — 540 с.
5. Чирчик С. В. Структурні складові професійної компетентності дизайнера інтер'єру / Сергій Чирчик // Вища школа : Науково-практичне видання. — 2012. — № 7. — С. 83-104.
6. Швець О. А. Творчий розвиток фахівця з дизайну на засадах компетентнісного підходу у процесі підвищення кваліфікації : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Швець О. А. ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. — Вінниця, 2012. — 246 с.
7. Фурса О. О. Індивідуальний підхід до підготовки майбутніх дизайнерів / Фурса О. О. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. праць : У 2-х ч. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — К. ; Вінниця : ДОВ Вінниця. — 2002. — Ч. 1. — С. 521—524.
8. Crouse K. Grass Roots III: Common Curriculum, Educational Service Committee, OSSTF. — Toronto, 1992. — 174 p.

References (transliterated and translated):

1. Bibik N. M. Kompetentnisnyi pidkhid i refleksyvnyi analiz zastosuvannya (Competence approach and reflective analysis of the application). // Competence approach in modern education : international experience and Ukrainian prospects : Library of educational policy / [Ed. by A. V. Ovcharuk]. Kyiv, 2004. P. 45—51.
2. Prusak V. F. Metodolohichni pidkhody do pidhotovky dyzaineriv u vyshchikh navchalnykh zakladakh (Methodological approaches to training designers at higher schools). // Proceedings of M. Drahomanov National Pedagogical University, 2006. Vol. 61. P. 131—138.
3. Prusak V. F. Suchasna dyzainerska osvita: dosvid, problemy (Contemporary design education : experience, problems). // Dialogue of cultures: Ukraine in the global context. Art education : Collected works. Lviv, 2000. P. 357—364.
4. Ryzhova I. S. Filosofiia dyzainu: teoretyko-metodolohichni zasady (Philosophy of design: theoretical and methodological principles). Zaporizhzhia, 2006. 540 p.
5. Chyrchik S. V. Strukturni skladovi profesiinoi kompetentnosti dyzainera inter'ieru (Structural components of interior designer's professional competence). // High School : Scientific and practical publication, 2012. № 7. P. 83—104.
6. Shvets O. A. Tvorchyi rozvytok fakhivtsia z dyzainu na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 (Creative development of a specialist of design on the basis of competence approach in post-graduate training: Ph. D. thesis in Pedagogical Sciences: 13.00.04). Mykhaylo Kotsiubynskyi State Pedagogical University of Vinnytsia, 2012. 246 p.
7. Fursa O. O. Indyvidualnyi pidkhid do pidhotovky maibutnikh dyzaineriv (Individual approach to future designers' training). // Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problem: Collected works: In 2 parts. / Ed. : I. A. Ziaziun et. al. Kyiv; Vinnytsia, 2002. Part 1. P. 521—524.
8. Crouse K. Grass Roots III: Common Curriculum, Educational Service Committee, OSSTF. Toronto, 1992. 174 p.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014

З. Макар

Возможные методики оценивания профессиональных умений будущих дизайнеров

Общие требования к качеству подготовки дизайнеров представляются в виде перечней компетенций по решению определенных проблем и задач социальной деятельности, инструментальных и общенаучных задач и системы умений, обеспечи-

ваючих наличие этих компетенций. К компетенциям, которыми должны обладать младшие специалисты-дизайнеры, в Отраслевом стандарте отнесены: социально-личностные, общенаучные, инструментальные, общепрофессиональные и специализированно-профессиональные. Квалификационная характеристика профессии “дизайнер” (с дипломом младшего специалиста) предусматривает комплекс умений: исследовательские, проектировочные, технологические, организационные, управленческие, контролирующие, технические. Каждое из указанных умений можно определить с помощью соответствующих задач и упражнений. Однако категория “умения” в пределах компетентностного подхода претерпела определенные изменения. Умения современного специалиста необходимо видеть в его способности и готовности применять научные знания, опыт и ценностные ориентации в соответствии с дифференцированными условиями общественных потребностей, постоянно обновлять свой творчески-интеллектуальный потенциал. Кроме указанных знаний, дизайнер должен обладать еще и определенными личностно-профессиональными качествами. Поэтому автор дает следующее определение: профессиональные умения младших специалистов-дизайнеров – это его способности применять полученные знания и личностные качества для организации профессиональной деятельности на творческом уровне. Определить уровень сформированности таких способностей можно только с помощью специально созданных профессионально ориентированных практических задач.

Ключевые слова: дизайнер, дизайн-образование, диагностические методики, оценивание умений, профессиональные умения.

Z. Makar

Possible Methods of Evaluation of Future Designers' Professional Skills

General requirements for the quality of training designers are presented in the form of lists of competencies to address specific issues and problems of social activities, instrumental and general system tasks and skills that ensure the availability of these competencies. Industry standards include the following competences required from junior specialists-designers: social and personal, general scientific, instrumental, general professional and specialized and professional ones. Job description of a profession designer (diploma of junior specialist) provides a set of skills: research, design, technological, organizational, managerial, supervisory, technical ones. Each of these skills can be defined through appropriate tasks and exercises. However, within the competency approach the category of skills has undergone some changes. The ability of a modern specialist must be seen in his or her ability and willingness to apply scientific knowledge, experience and values in accordance with the terms of differentiated needs of the society, to constantly update their creative and intellectual potential. In addition to the above-mentioned skills the designer must also possess certain personal and professional qualities. Thus, the author gives the following definition: professional skills of junior specialist-designer are his or her ability to apply the acquired knowledge and personal qualities for the organization of professional activities on the creative level. The level of formation of these abilities can be determined only by means of professionally oriented practical problems designed for such purposes.

Key words: designer, design education, diagnostic methods, evaluation of skills, professional skills.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник А. В. Литвин